

vhodné pravidelně vyhodnocovat renální funkce a upravovat dávky léčiv podle clearance kreatininu. V některých případech je vhodné přejít na léčiva, která nejsou primárně vylučována ledvinami (3).

Léčba bolesti

Bolest je jedním z nečastějších symptomů v paliativní medicíně. Zásadně ovlivňuje kvalitu života pacientů i jejich blízkých, a to nejen fyzicky, ale i psychicky, sociálně a spirituálně. Bolestí trpí 60 % pacientů s pokročilým onemocněním (10). Efektivní management bolesti je proto základním pilířem nejen paliativní medicíny, kdy efektivní léčba bolesti je také doménou obecné paliativní péče, kterou by měl poskytnout každý lékař bez ohledu na specializaci. Obtížně zvladatelná či refrakterní bolest je pak doménou specializované paliativní péče. Farmakoterapie bolesti není pouze technickým úkonem, jedná se holistický pohled na trpícího člověka. Z toho plyne nezbytnost multidisciplinárního přístupu k managementu pacienta s nutností zapojení lékaře, sestry, psychologa, sociálního pracovníka, duchovního dle aktuální potřeby pacienta. Zcela nepostradatelnou součástí týmu je klinický farmaceut.

Patofyziologie bolesti

Tradičně je bolest klasifikována jako nociceptivní, neuropatická a smíšená. Každá forma bolesti má odlišný mechanismus vzniku a vyžaduje specifický přístup k léčbě. Nociceptivní bolest vzniká stimulací periferních nociceptorů při zánětu, ischemii nebo mechanickém poškození tkání. Dělí se na somatickou (např. bolest z kostních metastáz) a viscerální (např. při nádorové obstrukci). Neuropatická bolest vzniká v důsledku poškození centrálního či periferního nervového systému, např. jako následek protinádorové léčby (radioterapie, chemoterapie) či invazivního růstu nádorů do nervových struktur (11).

V kontextu paliativní medicíny je nutné bolest vnímat nejen jako patofyziologický jev, ale jako součást širšího konceptu tzv. „totální bolesti“ („total pain“), který zavedla zakladatelka hospicového hnutí Cicely Saundersová. Bolest má dle tohoto konceptu složku (pat)ofyziologickou, psychologickou, sociální a spirituální (12). Všechny tyto složky se vzájemně

Tab. 4. Léčiva ovlivněna selháváním jater (7)

Léčivo	Dopad jaterní dysfunkce	Doporučení k dávkování
Midazolam	Snižovaný metabolismus, prodloužený účinek	Snížit dávku, prodloužit interval
Morfin	Zvýšený poměr aktivních metabolitů	Zvážit alternativy (např. fentanyl), snížit dávku
Haloperidol	Může dojít k akumulaci	Snížit dávku a monitorovat nežádoucí účinky
Fentanyl	Metabolizován v játrech, méně ovlivněn	Není vždy nutná úprava, vhodný při jaterním selhání
Dexamethason	Mírná změna metabolismu	Obvykle není nutná úprava, sledovat klinický efekt

Tab. 5. Léčiva ovlivněná selháváním ledvin (7)

Léčivo	Dopad renální dysfunkce	Doporučení k dávkování
Morfin	Akumulace aktivních metabolitů	Vyhnout se, nahradit fentanylem nebo oxykodonem
Buprenorfin	Bez dopadu na metabolismus	Vhodný při renální insuficienci bez omezení
Metadon	Snížena renální clearance	Vhodný, ale nutná opatrnost u nestabilní clearance
Haloperidol	Mírný vliv, minimální renální eliminace	Obvykle není nutná úprava
Gabapentin	Vylučován ledvinami, vysoké riziko akumulace	Snížit dávku, prodloužit interval
Midazolam	Metabolity se mohou akumulovat	Snížit dávku, prodloužit interval

Tab. 6. Typy bolesti (upraveno dle 7, 8, 11, 12)

Typ bolesti	Mechanismus	Příklady v paliativní péči	Preferovaná léčba
Nociceptivní somatická	Aktivace nociceptorů ve svalch, kostech, kůži	Kostní metastázy, pooperační bolest	NSAID, opioidy, radioterapie
Nociceptivní viscerální	Podráždění nebo distenze vnitřních orgánů	Bolest při hepatomegalii, střevní obstrukci	Opioidy, anticholinergika, kortikosteroidy
Neuropatická	Poškození periferních nebo centrálních nervů	Postadiační plexopatie, chemoterapie, invaze nádorů	Antikonvulziva (gabapentin, pregabalin), TCA, opioidy
Smíšená bolest	Kombinace nociceptivní a neuropatické bolesti	Pokročilý karcinom pankreatu, lumbosakrální metastázy	Multimodální léčba – opioidy + adjuvans

NSAID – nesteroidní antiflogistika, TCA – tricyklická antidepresiva

ovlivňují. Pacient například může vnímat somatickou bolest výrazněji v případě současné deprese či osamění, nebo naopak dlouhotrvající neléčená bolest může způsobit rozvoj úzkosti, či deprese.

Farmakologická léčba bolesti

Základní rámec pro farmakoterapii bolesti nejen v paliativní medicíně představuje WHO analgetický žebříček (13). V současnosti je pro jeho neúplnost doplňován individuálním pří-

stupem k pacientovi a multimodálním přístupem (viz výše). V některých případech (např. v pediatrii, nebo u pacientů trpících silnou bolestí) může být druhý stupeň přeskočen. V klinické praxi lze aplikovat 3 přístupy (14):

1. By the clock – podávání léků v pravidelných intervalech, nikoliv podle potřeby.
2. By the ladder – eskalace analgetické léčby podle intenzity bolesti.
3. By the individual – přizpůsobení léčby pacientovi, typu bolesti a reakci na léčbu.

Obr. 1. Koncept totální bolesti

Totální bolest

